

med några större nyheter till den ekonomisk-politiska debatten, även om dess pedagogiska uppläggning gör den till en nyttig läsning för var och en. Nej, bokens betydelse ligger på ett annat plan. Den siktar in sig mer på den stora allmänheten och reder ut de viktiga sambanden för den svenska arbetsmarknadspolitikerna och lönebildningen.

Bokens budskap är klart: bekämpa inflationen för att bekämpa arbetslösheten. Inflationen är ett hot mot sysselsättningen. Inflationen går att bekämpa genom ökad konkurrens och ökat kostnadsmedvetande. Lönekostnadsstegringar kan bekämpas med hjälp av personlig löneutveckling och stabilitet i lönerelationer. Vidare kan inflationen hejdas genom ökat inslag av stabilitet i den ekonomiska politiken. Varför skriver Dan Andersson om allt detta? Inget av detta är nytt, utan har propagerats av *andra* forskare och samhällsdebatorer under en längre period. (Wicksell lade grunden för debatten för mer än 100 år sedan och boken börjar alldeles riktigt med ett citat av Wicksell.)

Intressant i det här fallet är förstås att detta skrivs av en LO-ekonom. Samtidigt förblir man lite osäker på hur stark hans tro är på tex stabil ekonomisk politik. Skall själva politiken vara så stabil som möjligt under alla omständigheter, dvs bör vi sträva efter normbaserad ekonomisk politik? Det kanske ändå finns vissa situationer där man måste prioritera aktiv stabiliseringspolitik för att balansera samhällsekonomin och offra den långsiktiga normbaserade politiken, typ stabilisering av statsbudgeten. Om man tillåter den här typen av "tillfälliga" avvikelser då innebär detta ingen dramatisk förändring mot det tidigare synsättet. I boken står det att "inflationens drivande underskott förhindras om riksdagen har krav på sig att balansera budgeten utan att marknadens diktatur tvingar fram krispaket". Tanken är att genom ansvarsfullt agerande av arbetsmarknadens parter är det möjligt att driva lång-

Dan Andersson:

I vår makt. Pris- och lönebildning i Sverige

Under den stora depressionen på 1930-talet blev Knut Wicksells prisstabiliseringsnorm också den styrande normen för regeringens ekonomiska politik. Detta inträffade ungefär 40 år efter att Wicksell hade börjat argumentera för sin sak. Under den nu pågående ekonomiska krisen, som mer liknar 1930-talskrisen än en vanlig konjunkturnedgång, gör Dan Andersson ett allvarligt försök att etablera prisstabilisering som norm för svensk lönepolitik. Boken *I vår makt. Pris- och lönebildning i Sverige* (LO, 1992, 143 s) bidrar inte

siktig ekonomisk politik som garanterar både låg inflation och hög sysselsättning. Men hur skall man åstadkomma det ansvarsfulla agerandet?

Utgångspunkten

En viktig utgångspunkt för LO är att allt detta måste åstadkommas utan att urholka det generella välfärdssystemet. Boken betonar rättvisa, rationalitet och ansvarskänsla på traditionellt LO-maner. Med det nya är att dessa tre goda ting inte bara är förenliga med låg inflationstakt utan att låg inflation har blivit ett villkor för sådan ekonomisk politik. Ja, det verkar som om låg inflationstakt idag uppfattas av författaren som en förutsättning för allt det goda som ett ansvarsfullt ekonomiskt handlande för med sig. Hur har vi plötsligt hamnat i en sådan situation? Vad har förändrats i den svenska ekonomin, som gör att vi inte kan leva som tidigare med en måttlig inflation och låg arbetslöshet? Varför har prisstabilitet vuxit till en helt dominerande frågeställning?

Först måste jag påpeka att detta inte har något direkt samband med landets växelkurssystem. Betydelsen av prisstabilitet är inte avhängigt av växelkurssystemet. Via reducerad inflationsosäkerhet kan prisstabiliseringen främja sysselsättningsnivån även under flytande växelkurser och utan att konkurrenskraften försämrans.

Författarens utgångspunkt är att det finns ett samband mellan låg arbetslöshet och hög inflation på kort sikt. Med hjälp av Phillipskurvan kan man beskriva "det självklara sambandet: med högre arbetslöshet behöver arbetsgivarna inte konkurrera med ökade löner för att få arbetskraft". På kort sikt är det möjligt att byta lägre arbetslöshet mot högre inflation. På längre sikt är detta samband varken lika entydigt eller lika stabilt. Stigande lönekostnader tillsammans med lägre produktivitet utveckling kan försämra utbytet dramatiskt. Om man därtill lägger världs-

marknadsinflationen så har vi författarens syn på den negativa utvecklingen under 1970-talet. Dan Andersson accepterar Phillips-kurvan men förkastar stigande arbetslöshet som en metod att reducera inflationstakten. Anledningen är att vi riskerar att få ett allt sämre utbyte mellan inflation och arbetslöshet i och med att stigande långtidsarbetslöshet leder till högre arbetslöshetsnivå över en hel konjunkturcykel.

Under 1990-talet har den svenska lönebildningsmodellen utsatts för nya krav. Boken betonar att den svenska modellen under de senaste decennierna har lyckats hålla utbytet mellan arbetslöshet och inflation på en bättre nivå än i flertalet andra länder. Även när det gäller produktivitet utveckling och rörlighet på den svenska arbetsmarknaden anser Andersson att Sverige har klarat sig bra i en internationell jämförelse. Däremot har denna modell haft problem att pressa ner nivån för inflationstakten. Detta såg vi egentligen redan under 1970-talet men nu under 90-talet har problemet aktualiserats på nytt i och med den europeiska integrationsprocessen. Utbytet mellan arbetslöshet och inflation är inte sämre i Sverige än i Tyskland, men det svenska systemet klarar inte att pressa ner inflationstakten till den tyska nivån.

LO kan inte acceptera en lösning som bygger på minskande efterfrågan för att pressa upp först arbetslösheten och sedan trycka ner inflationstakten. Andersson föreslår istället åtgärder för att sänka inflationsbenägenheten i ekonomin så att inflationen går ner medan efterfrågetrycket måste bli kvar på en nivå som minimerar arbetslösheten (kring 3 procent.)

Boken erbjuder inga nyheter om hur LO genom att förändra sin lönepolitik skulle kunna bidra till minskning av "inflationsbenägenheten". Andersson lägger största delen av ansvaret på produktmarknaden och den kostnadsinflation som skapas där. Vi får veta att de olika produktmarknaderna måste effektivise-

ras, att konkurrensen måste öka på hemmamarknaden och att konsumenterna måste bli mer kostnadsmedvetna. Allt detta främjar givetvis prisstabilitet. Men man kan vända på steken och fråga hur prisstabilitet påverkar LOs framtida lönepolitik på en arbetsmarknad som kommer att utsättas för ett stort tryck från utlandet. Bokens uttalade syfte är bidra till förnyelsen av LOs lönepolitik, men som läsare skulle man önskat mer debatt just om hur prisstabilitet påverkar LOs möjligheter att påverka lönebildningen i Sverige. Det verkar osannolikt att i den stora, kommande omvandlingsprocessen på den svenska arbetsmarknaden (där prisstabilitet är en del), arbetstagarna skulle kunna klara sig utan att behöva tänka om och utan att några heliga kor skulle behöva slaktas.

Jämförelse med Tyskland

I boken görs en jämförelse med den tyska arbetsmarknaden. En anledning varför det svenska systemet inte förmår att komma ner till den tyska löneökningnivån (i nominella termer) är att man i Tyskland har lyckats bättre med att skilja fördelningsfrågorna från nivåfrågorna. I Tyskland bestäms först nivån i de centrala förhandlingarna medan lönefördelning förhandlas på den lokala nivån. På grund av de svenska låglönesatsningarna har en stor del av lönefördelningen bestämts via centrala avtal. Andersson tolkar ändå inte detta som att centrala avtal i sig skulle ha orsakat löneinflation. Den egentliga orsaken var att de centrala avtalen förändrade lönerelationer på ett sätt som inte accepterades i de lokala förhandlingarna. Han argumenterar också att centralt bestämda låglönesatsningar inte kunde vara orsak till löneinflation under de senare åren eftersom det inte har inträffat någon löneutjämning via centrala avtal sedan början av 1980-talet. Hans slutsats blir att det behövs samordning mellan förbunden för att kunna be-

stämna lämpligt löneökningstrymme och eventuell löneutjämning mellan sektorerna, medan resten, ungefär hälften av löneutrymmet, bör lämnas till de lokala förhandlingarna.

Boken utgår från att vi i framtiden inte behöver göra några större förändringar i den nuvarande lönestrukturen mellan de olika förbunden. Men löneutjämningen i Sverige har drivits längre än på kontinenten. Boken diskuterar inte en tänkbar situation där vi måste öka lönespridningen som en del i integrationsprocessen. Hur skapar man samstämmighet på central nivå när man måste öka löneskillnaderna mellan olika sektorer? Saknas en sådan mekanism, finns det en stor risk för kompromisser som dels fördröjer anpassningen och dels ökar löneinflationen. När alla måste först ha minst en viss "acceptabel" löneökning, då hamnar de expansiva sektorerna några procent över den avtalsenliga nivån efter de lokala förhandlingarna. Jag har svårt att se hur den förbundsvisa samordningen i framtiden skulle kunna lösa de fördelningkonflikter som skapas i en situation där lönerna tex för vissa yrkesarbetare måste öka markant i förhållande till några låglöneyrken inom tjänstesektorn. Om lönerna för dessa låglönegrupperna inte kan stå helt stilla eller till och med sjunka för att nå nödvändiga relativlöneförändringar, då blir risken stor att man offerar löneramen för att nå kompromiss om lönefördelningen.

Dan Andersson skriver att "fördelningskonflikter är en viktig källa till inflation". Men han hävdar också att följsamhet inte orsakar löneinflation. Detta måste vara korrekt i meningen att det är möjligt att kombinera låga löner och följsamhet. Men följsamheten kan bli en bidragande orsak till löneinflation genom att höga avtal på vissa sektorer lättare sprids på de övriga sektorerna. Om man vill upprätthålla följsamheten måste man lösa problemet att vissa sektorer hamnar på så höga lönenivåer att de lokala för-

handlingarna spränger avtalsramen. Följsamhet är inte direkt orsaken till löneinflation, men den kan lätt bli inflationsdrivande. Eller med Dan Anderssons ord: "följsamhet fortplantar löneinflation men skapar den inte".

Jag är inte övertygad om att de lösningar som tas fram i boken är tillräckliga. Kan Sverige verkligen sätta världsrekord i utbyte mellan inflation och arbetslöshet och samtidigt upprätthålla solidarisk lönestruktur? De tidigare försöken att pressa ner inflationstakten till den tyska nivån har misslyckats. Jag är tveksam till tanken att Sverige nu skulle kunna uppnå ett bättre utbyte mellan inflation och arbetslöshet än Tyskland genom att tillämpa en variant av den tyska lönebildningsmodellen men med i stort bibehållen lönestruktur.

En djupare debatt om den solidariska lönepolitikens villkor i den pågående europeiska integrationsprocessen behövs. Kan Sverige och LO upprätthålla en lönestruktur som avviker betydligt från den kontinentala lönestrukturen? Detta är den viktiga framtidsfrågan, som förhoppningsvis kommer att debatteras av de senare bidragen i denna serie av skrifter om förnyelsen av LOs lönepolitik.

*Fil dr TARMO HAAVISTO
Nationalekonomiska institutionen
Ekonomihögskolan
vid Lunds universitet*